

Отже, що товариство російських студентів провадило широку ідейно-виховну діяльність, у тому числі й на релігійній основі, використовувало різноманітні можливості для співпраці з представниками церкви з метою духовної та релігійної єдності росіян у Східній Галичині.

Список використаних джерел

1. ЦДАЛ України, ф. 506 с, оп.1, спр. 30. 272 арк. 2. Студенческая жизнь. Библиотека о-ва “Друг”. // Русский голос. – № 451. – 31 липня 1930. 3. ЦДАЛ України, ф. 506с, оп.1, спр.11. 47 арк. 4. Держархів Львівської обл., ф. 110, спр. 144, 102 арк. 5. ЦДАЛ України, ф. 782 чт., спр. 30. 9 арк. 6. Сценарий проведения праздника Покрова Божией Матери в школе. Из опыта проведения школьных праздников Смирнова Т. Ю. Интернет-ресурс. – Режим доступа: <http://www.portal-slovo.ru/pedagogy/43552.php?PRINT=Y> 7. От Юбилейного Комитета // “Русский голос”. – № 1–2 (542-3) січень 1932. 8. Письмо в редакцию // Русский голос. – № 263. – 15 липня 1928. 9. Праздники Сошествія св.Духа во Львове в 1928 г. // Русский голос. – № 260. – 24 червня 1928. 10. ЦДАЛ України, ф. 506с, оп.1, спр. 29. 45 арк. 11. ЦДАЛ України, ф. 506с, оп.1, спр. 37. 8 арк. 12. Матюшко Л. Діяльність москвофільського студентського товариства “Друг” у міжвоєнний період / Л. Матюшко // Шляхами історії. Науковий збірник історичного факультету ЛНУ ім. І.Франка на пошану професора Костянтина Кондратюка / Упорядник Олексій Сухий. – Львів: Видавництво “Піраміда”, 2004. – С. 310–322. 13. Луговська Т. Проблема мовної культурної ідентичності у діяльності товариства російських студентів “Друг” у Львові / Т. Луговська. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)” / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Ч. I. – С. 97–98.

Татьяна Луговская

ИДЕЙНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВА РУССКИХ СТУДЕНТОВ “ДРУГ” ВО ЛЬВОВЕ (20–30 ГОДЫ XX СТ.)

В статье исследуются идейно-воспитательные мероприятия общества русских студентов “Друг” во Львове как важная составляющая формирования и укрепления национального и духовного единства членов общества.

Ключевые слова: общество русских студентов “Друг”, русофильство, духовное воспитание, религиозная деятельность, национальное воспитание.

Tatyana Lugovska

IDEOLOGICAL-EDUCATOR EVENTS IN ACTIVITY OF SOCIETY OF THE RUSSIAN STUDENTS “FRIEND” IN LVIV(20–30 OF XX CENTURY)

In the article investigated ideological are educator events of society of the Russian students “Friend” in Lviv as an important constituent of forming and strengthening of national and spiritual unity of members of society.

Key words: society of the Russian students “Friend”, russophilia, spiritual education, religious activity, national education.

УДК 94(477) “1939–1941”

Володимир Старка

СТАВЛЕННЯ СХІДНОГАЛИЦЬКОГО СЕЛЯНСТВА ДО РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (КІНЕЦЬ 30-Х – ПОЧАТОК 40-Х РР. XX СТ.)

У статті, на основі аналізу опублікованих архівних документів, спогадів очевидців та історіографії праць проаналізовано вплив суспільно-політичних та соціально-економічних трансформацій на повсякденне життя східногалицького селянства у 1939–1941 рр. Висвітлено процес змін господарського, релігійного та повсякденного життя.

Ключові слова: Східна Галичина, селянство, соціально-економічні трансформації, повсякденне життя.

Модерні соціально-економічні трансформації українського суспільства, зумовлюють потребу звернення сучасників до попереднього історичного досвіду. Як зазначав американський науковець Едвард Саїд: “Звернення до минулого – одна з найпоширеніших стратегій інтерпретації теперішнього” [2, с. 9]. Цінним в подібному контексті є досвід галицького селянства, котрий, за 40 років прожив у складі чотирьох держав, які втілювали в життя свої соціально-економічні реформи.

Поняття трансформація передбачає певний соціальний простір, на якому вона відбувається [6, с.18]. За визначенням О. Лисенка: "...український селянин упродовж багатьох століть визначав структуру економіки, етносоціальну самоідентифікацію, моделі поведінки, моральні засади й ціннісні орієнтири... Цей колосальний досвід формував генетичний код української нації, забезпечував їй власний, самодостатній статус у сім'ї європейських народів, визначав перспективи історичного поступу" [3, с. 4].

Актуальність проблеми визначається потребою наукового узагальнення складного та суперечливого процесу пристосування галицького селянства, до нових реалій в умовах соціально-економічних трансформацій 1939–1941 рр. Потреба у нових дослідженнях зумовлена появою нових джерел: розсекречених архівних матеріалів, опублікованих та неопублікованих спогадах очевидців, котрі по-новому розкривають особливості життя галицьких селян "за перших совітів" [13, с. 340].

Наукова новизна публікації полягає у тому, що на основі аналізу різноманітних джерел здійснено спробу дослідити вплив соціально-економічних трансформацій на повсякденне життя східногалицького селянства.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні процеси, котрі мали місце на території Східної Галичини.

Хронологічні рамки статті охоплюють вересень 1939 р. (час приходу радянської влади) – червень 1941 р. (закінчення першого періоду функціонування радянської влади).

Предмет дослідження – аналіз впливу соціально-економічних трансформацій на повсякденне життя сільського населення означених земель.

Мета публікації – дослідити особливості соціально-економічної політики радянської влади на території Східної Галичини, їх впливу на повсякденне життя місцевого селянства.

Завдання публікації обумовлені аналізом різноманітних джерел, характеристикою механізму впливу соціально-економічних трансформацій на повсякденне життя сільського населення Східної Галичини.

Події вересня 1939 року доволі широко відображені у вітчизняній та зарубіжній історіографії [8–11]. Про те, навіть більш ніж 70-ть років, що минули з часу тих подій, залишається низка малодосліджених аспектів. Зокрема, недостатньо висвітленими залишаються вплив соціалістичних перетворень радянської влади на повсякденне життя галицького селянства.

Частково питання соціально-економічної політики радянської влади у Східній Галичині висвітлено у академічних виданнях під загальною назвою "Історія українського селянства" [4]; колективних дослідженнях М. Литвина, О. Луцького, К. Науменка "1939: Західні землі України", В. Барана, В. Токарського "Україна: західні землі: 1939–1941 рр." [5]; монографічних дослідженнях О. Малярчука, М. Сеньківа, Б. Яроша [7] та інших.

У цьому дослідженні, абсолютно не претендуючи на роль істини в останній інстанції акцентуємо увагу на дослідження процесу адаптації східногалицького селянства до нових соціально-економічних реалій, що мали місце упродовж вересня 1939 – червня 1941 р.

Початок ХХ століття для жителів східногалицьких сіл став багатим на різного роду несподіванок та потрясінь. Народившись в доволі толерантній Австро-Угорській імперії, значна частина селян освіту здобувала у шовіністичній Польській державі. Адаптувавшись до особливостей соціально-економічної політики Другої Речі Посполитої, наприкінці 1939 р. східногалицький селянин зустрівся з новими викликами долі.

Вересневі дні 1939 р. у життя східногалицьких селян внесли чимало нового. Вони стали свідками того, як "моцарство" польської адміністративної системи та війська, розвіялося як дим, під натиском німецьких, а згодом і радянських військ.

Перебуваючи у стані певної ейфорії, селяни інтуїтивно відчували, що крах Польської держави, це лише початок тих змін, що їх чекали попереду.

Прихід Червоної армії на територію Західної України викликав неоднозначну реакцію у місцевого населення – від повного несприйняття до підтримки [15, с. 150].

Новоприбулі "брати зі сходу" суттєво відрізнялися своєю поведінкою та манерами. Передусім одягалися доволі скромно. Радянські офіцери та солдати у порівнянні з польськими чи німецькими, виглядали "шміраками". Деякі червоноармійці несли довгі гвинтівки на мотузках. Їх лексикон був сповнений ненормативної лексики, котрого раніше не було чути у селах [17, с. 137].

З ініціативи місцевих комуністів (колишніх членів КПЗУ), створювалися революційні комітети, котрі організовували вітальні акції червоноармійцям. Так, у с. Вишнівчик Тербовлянського району Тернопільської області у вересні 1939 р. "горстка малосвідомих селян під проводом вчителя Дурдели, який тоді щойно повернувся з Америки, вийшла на пагорбок за селом вітати братів-визволителів". Згодом Дурдела став директором школи [13, с. 332]. Не обходилося і без несподіванок, коли ініціатива виходила із середовища простих селян. Жителі галицьких сіл 17–18 вересня 1939 р.,

побачивши великі військові колони, почали споруджувати вітальні брами, котрі прикрашали національними синьо-жовтими стягами, та портретами М. Грушевського і С. Петлюри. На настрої селян вплинули гасла передових радянських загонів, що “...лише Червона армія визволить український народ від жахів війни і він одержить можливість розпочати нове життя” [12, с. 355].

Реакція представників новоприбулої радянської влади на таку ініціативу шокувала місцевих селян. Так, у селі Надрічне Бережанського району Тернопільської області 19–20 вересня 1939 р., коли у село в’їхав загін червоноармійців, до їх приходу приготували хліб-сіль, на дорозі встановили арку з портретом С. Петлюри і синьо-жовтими знаменами: чекали козаків з Великої України. Старший “визволителів” тут же наказав усе “знять”. Почувши таку команду, зустрічаючі вже не піднесли хліба-солі. Подібне мало місце і у селі Мечищів того ж району, де у вересні 1939 р. В. Заторський з кількома односельцями, зустрічаючи визволителів, стояв поперед гурту з синьо-жовтим прапором у руках. Дорогою від с. Рибники над’їхали три середні танки, один з офіцерів підійшов до господаря і тихо, але настійливо порадив: “Отец, етот флаг снімі, надо красний, понял?!”. У с. Денисів над Народним домом повісили на даху два прапори – червоний і синьо-жовтий. Гості наказали “...красний флаг оставить, а ету тряпку убрать (тикнувши пальцем на синьо-жовтий)”. Почуте приголомшило селян [14, с. 407, 487, 720].

Траплялися і трагікомічні моменти, коли за розповіддю Миколи Мороза 1927 р. н. жителя с. Рогачин, ніхто і не думав виставляти вітальну арку, підносити хліб-сіль “козакам”. На чийсь крик “Йдуть москалі” чоловіки похапали коси, ціпи та вила і приготувалися до зустрічі [14, с. 563–564].

Після таких зустрічей з представниками радянської влади, значна частина селян у відношенні до останньої зайняли вичікувальну позицію, а прихильники націоналістичних організацій – ворожу.

Події вересня 1939 р. у східногалицькому селі на короткий період породили певний вакуум влади, котрий потрібно було заповнити легітимними органами.

Традиційно у житті східногалицького села, крім обраного зборами села вїта та його помічників, провідну роль відігравала сільська громада, котра очолювалася місцевим парохом чи авторитетним учителем, доволі часто, виступала альтернативою офіційній владі у вирішенні місцевих суперечок. Традиційними були збори заможних селян, так званих “богачів” та “господарів”, щонеділі після літургії, поблизу церкви, для обговорення поточних справ у селі. Власне, в Польській державі, за певних обставин, схід села мав важливе значення при вирішенні спорів з представниками офіційної влади [16, с. 55]. Згідно з спогадами Омеляна Бучацького, жителя с. Конюхи на Тернопільщині: “в селі не було великих багатів. Лише кілька родин мало більше, як 10 моргів (1 морг = 0,56 га – В. С.). Мірилом заможності господаря у селі була кількість штук худоби і передовсім коней [14, с. 761].

Загалом повсякденному життю східногалицького села міжвоєнного періоду, притаманна висока релігійність, взаємодопомога та повага між людьми, незалежно від національного походження та релігійних переконань. Ведення одноосібного господарства виробило у місцевих жителів індивідуальну психологію, повагу до приватної власності, разом з тим, низка робіт у сільському житті виконувалася спільно. Так, ремонт доріг, будова церков та народних домів, допомога немічним, вдовам, сиротам, здійснювалася громадською толокою. Стояти осторонь від життя сільської громади, означало потрапити під громадський осуд [17, с. 137].

З приходом більшовиків, селяни сподівалися, що нова влада призначить керівників з кращих господарів. Проте, яким було здивування селян, коли головами сільрад “уповноважені” призначали сільських нероб, злодійчуків та пияків, котрих у народі називали “дідами чи дідвою” та ставилися до них із видимою зневагою. Так, у с. Мирне (Теляче) Підгаєцького району Тернопільської області політруком Лисенком, сільську раду сформовано з кількох місцевих злодійчуків [18, с. 327].

У радянського керівництва на формування та легітимність місцевої влади було своє бачення. Так, у зверненні від 29 вересня 1939 р. командувача Українського фронту С. Тимошенка зазначалося, що “... створення по гмін селянських комітетів з представників незаможників і середняків для захоплення поміщицьких і монастирських земель, а також земель великих державних чиновників і передачу цих земель біднякам та середнякам” [19, с. 37–38]. Власне у цей час, до лексики галицьких селян потрапили категорії “куркуль”, “середняк”, “бідняк”, замість традиційних “багач”, “господар”, “дід”.

Не меншим фарсом були сповнені виборчі кампанії 1939–1940 рр. Так, згідно зі спогадами старожилів, у с. Шибалин на Тернопільщині, 22 жовтня 1939 р. під час виборів до Народних зборів, представник з району висунув кандидата маловідомого селянам, який розмовляв суржилом. Присутні підняли шум і сміх. Як альтернативу запропонували кандидатуру малоземельного селянина Івана Перега. Тут один підліток голосно вигукнув: Періг-пияк. Тоді селяни висунули Івана Дидика, якого і обрали представником [14, с. 613].

Селяни, усвідомивши, що радянські вибори – фарс, різними способами їх саботували, чим провокували репресивні дії з боку влади. Так, у селах Кошилівці та Попівці Товстенського району Тернопільської області, лише після проведених "бесід" з уповноваженими з району, селяни пішли на вибори у другій половині дня. Часто непорозуміння у день виборів траплялися через особливості повсякденного життя селян. Так, галицький селянин у неділю зранку йшов на відправу. А в день виборів, що, зазвичай, призначався на неділю, радянські функціонери вимагали масової явки саме зранку, і відсутність виборців на дільницях розцінювали, як саботаж, із відповідними наслідками. Наприклад у с. Цапівці Чортківського району Тернопільської області до виборчих дільниць селян "запрошували" бійці місцевого гарнізону [12, с. 359].

За таких обставин, під час голосування, селяни викреслювали всіх кандидатів, а бюлетені рясніли антирадянськими гаслами. Часто траплялися і диверсії. Так, у ніч з 1 на 2 грудня 1940 р. у с. Млинівці на Тернопіллі учні 7 класу Володимир Вовк (1925 р. н.) та Мирон Вовк (1924 р. н.), викрали списки виборців та знищили. 4 грудня хлопців арештували і подальша їх доля не відома [20, с. 118].

Таким чином, селяни змушені були пристосовуватися до абсолютно чужої їм системи влади та місцевого самоврядування. Зміни стосувалися різних сфер життя селян. Так, на стінах у кожній хаті висіли образи, портрети родичів та відомих діячів українського народу – Т. Шевченка, І. Франка. На видному місці знаходилася Біблія, молитовники, часописи націоналістичного та господарського призначення. З приходом радянської влади, молодших членів родин – школярів, новоприбулі учителі, переконували, що це пережитки минулого, яких потрібно позбутися. Це викликало непорозуміння у сім'ях. Іноді діти відмовлялися йти до школи через атеїстичну пропаганду та вимоги вступати у піонери, як це мало місце у с. Загір'я на Тернопільщині [20, с. 283]. У с. Білокриниця Підгаєцького району Тернопільської області з приходом більшовиків молодим людям і активу села заборонялося відвідувати церкву, святкувати релігійні свята, вінчатися і хрестити дітей у храмі [18, с. 30].

Не вкладалося у свідомості селян ставлення більшовиків до священиків, котрі були моральними авторитетами села. Так, у с. Лапшин на Бережанщині пароха о. Недільського, енкаведисти взули у черевики з підшвами набитими цвяхами та водили цілу ніч, аж поки той не погодився прийняти православ'я [14, с. 470].

Прихід більшовиків супроводжувався роздачею панського майна, котре селяни охоче розбирали, а то й розкрадали. Правда, через короткий час, роздане панське майно конфісковувалося правоохоронними органами до новостворених колгоспів, що викликало справедливе обурення сільської бідноти. Траплялися і трагікомічні ситуації. Так, у с. Літятин на Тернопільщині селянин Данило Маланчук, що симпатизував радянській владі, набрав воза снопів з панського фільварку, але був затриманий начальником міліції Семененком і засуджений на 1,5 року. Повернувшись з в'язниці, казав: "О, то не така комуна" [14, с. 576]. Власне і у заможних селян також забирали "надлишкову" землю, котру підприємливі селяни купували за попередніх влад. До честі селян, часто такі землі не оброблялися бідняками, котрого її наділили із селянської солідарності та поваги до приватної власності на землю, що була доволі сильною у той час у свідомості селян.

Згідно з спогадами о. Павла Олійника із с. Августівка: "Село за нової влади змінилося. Якщо попередніми роками в селі ніхто не бачив п'яного чоловіка на жадній забаві, весіллі, хрестинах чи празнику, то тепер парубки та чоловіки середнього віку частенько вживали дешевеньку горілку. Не було що їм робити довгими зимовими вечорами, то вони збиралися в хатах, пили горілку і співали. Восени 1940 р. сільська крамниця була майже порожня. Крім горілки, смердючої риби, махорки, сірників і солі нічого більше не було. А селянину потрібні одяг, взуття, керосин, мило" [14, с. 665].

Власне на початку 1940 р. західноукраїнське населення зіткнулося з проблемою відсутності продуктів харчування, а на ті, що були, ціни сягали неймовірних висот. Так вершкове масло коштувало 70–80 крб., кури 60–70 крб. штука, гуси 120–150 крб. штука, при середній місячній зарплаті 250 крб. Часто місцеве населення виганяло з черг у магазинах радянських працівників, відряджених з інших районів СРСР, кажучи: "Через вас у нас все пропало, вам уже недовго залишилося жити" [2, с. 60].

Один із наймасовіших антирадянських виступів відбувся 18–19 грудня на Збаражчині, під керівництвом активістів ОУН М. Данилевича, І. Білецького, А. Шевчука та ін. Повстання одночасно розпочалося у Збаражі та довколишніх селах. У ході виступу розігнано сільські ради, оголошено про створення самостійної України, вивішено національні прапори, проведено мобілізацію чоловічого населення віком 18–50 років. Сигналом до виступу стали підпали скірт і по одній хаті у кожному селі, церковні дзвони та звук сурми. Придушити повстання вдалося з допомогою підкріплення з обласного управління НКВС. Арештовано 64 учасники повстання [21, с. 289–292].

З початком німецько-радянського збройного конфлікту, чимало прихильників та представників радянських органів місцевого самоврядування були страчені місцевими жителями. Так, у с. Литвинові Підгаєцького району Тернопільської області, як згадував Олексій Осадца: “у перші дні війни на скотомогильнику знайшли трупи сімох колишніх радянських активістів”. Подібні акти самосуду мали місце в селах Мирне та Бурканів на Тернопільщині [13, с. 309; 18, с. 49, 429].

Таким чином, упродовж вересня 1939 – червня 1941 рр. у східногалицькому селі була встановлена абсолютно чужа місцевому населенню система соціально-економічних відносин, котра змусила змінювати традиційний уклад життя.

Список використаних джерел

1. 1939 рік в історичній долі України і українців. Матеріали Міжнародної наукової конференції 23–24 вересня 1999 р. [Ред.кол.: Кондратюк К. К.]. – Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2001. – 224 с. 2. Патриляк І.К. “Встань і борись! Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): Монографія / І. К. Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с. 3. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище. Монографія / [О. Лисенко та інші]. – Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2011. – 668 с. 4. Історія селянства Української РСР: у 2-х т. / [Відп. ред. І.І. Компанієць]. – К.: Наукова думка, 1967. – Т. II: Від великого Жовтня до наших днів. – 634 с.; Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах. – Т.2. – К.: Наукова думка, 2006. – 653 с. 5. Литвин М. 1939: Західні землі України / М.Р. Литвин, О.І. Луцький, К.С. Науменко. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1999. – 152 с.; Баран В. Україна: західні землі: 1939–1941 рр. / В. Баран, В. Токарський. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1996. – 448 с. 6. Цимбал Т. Соціологія становлення нового соціального порядку (трактат з глобальної соціології Ульриха Бека) / Т. Цимбал // Бек Ульрих Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / [Ульрих Бек; пер. з нім. О. Юдіна]. – К.: Ніка-Центр, 2001. – С. 9–24. 7. Сеньків М. В. Західноукраїнське село: насильницька колективізація 40 – поч. 50-х рр. XX ст. / М. В. Сеньків. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2002. – 292 с.; Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30–50-ті роки XX ст. (історико-політологічний аспект) / Б. О. Ярош. – Луцьк: Надстир’я, 1995. – 176 с.; Малярчук О. М. тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Малярчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с. 8. Клімецький М. Хронологія подій у східній Малопольщі 1939–1947 рр. / М. Клімецький // Україна-Польща важкі питання. Т. 5. Матеріали V міжнародного семінару істориків “Українсько-польські взаємини під час Другої світової війни” Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. – Варшава, 1999. – С. 78–107. 9. Карпус З. Втрати населення в Західній Україні у 1939–1941 рр. / З. Карпус // Україна-Польща важкі питання. Т. 5. Матеріали V міжнародного семінару істориків “Українсько-польські взаємини під час Другої світової війни” Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. – Варшава, 1999. – С. 139–150. 10. Wnuk R. Za pierwszego sowieta. Polska konspiracja na Kresach Wshodnich II Rzeczypospolitej (wrzesien 1939 – czerwiec 1941) / R. Wnuk. – Warszawa, 2007. – 461 s. 11. Масловский В.И. В борьбе с врагами социализма. Очерки истории классовой борьбы на селе в период построения основ социализма в западных областях Украины. 1939–1950 / В. И. Масловский. – Львов: Изд-во при Львов. ун-те, 1984. – 188 с.; Кошарний І.Я. У сузір’ї соціалістичної культури. Культурне будівництво у возз’єднаних областях Української УРСР (1939–1958) / І. Я. Кошарний. – Львів: Вища Школа, 1975. – 239 с. 12. Український вибір: політичні системи XX століття і пошук власної моделі суспільного розвитку / [В.Ф. Солдатенко (керівник)]. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 576 с. 13. Історія міст і сіл Теробовлянщини. – Тернопіль, 1997. – 541 с. 14. Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник. Том II. – Торонто – Нью-Йорк–Лондон–Сідней–Бережани–Козова, друкарня оо. Василян, Торонто. – 1998. – 899 с. 15. Кондратюк К. Втрати населення Західної України у 1939–1941 рр. / Костянтин Кондратюк // Україна-Польща важкі питання. Т. 5. Матеріали V міжнародного семінару істориків “Українсько-польські взаємини під час Другої світової війни” Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. – Варшава, 1999. – С. 150–163. 16. Коростіль Н. Побут і повсякденне життя українських аграріїв Східної Галичини міжвоєнного періоду (1919–1939 рр.) / Н. Коростіль // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк, 2007. – № 6. – С. 53–56. 17. Котовський Р. Зміни в повсякденному житті галицько-волинського села у 1939–1941 рр. / Р. Котовський // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 1. – С. 136–141. 18. Підгайчани в боротьбі за волю України. Історико-мемуарний збірник. – Детройт–Клівленд–Парма–Тернопіль: Горлиця 2000. – 623 с. 19. Кучерепа М.М. Волинь: 1939–1941.: Навчальний посібник / Кучерепа М. М, Вісин В. В. . – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – 486 с. 20. Зборівщина: історія і сьогодення: Історико-краєзнавчий нарис / [Укл. М.Б. Бігус]. – Тернопіль: Воля, 2008. – 480 с. 21. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: документи ГДА СБ України / [Упоряд. Василь Даниленко, Сергій Кокін]. – Вид. дім “Киево-Могилянська академія”, 2009. – 1311 с.

Владимир Старка

**ОТНОШЕНИЕ ВОСТОЧНОГАЛИЦКОГО КРЕСТЬЯНСТВА К СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ
(КОНЕЦ 30-Х – НАЧАЛО 40-Х ГГ. XX СТ.)**

В статье на основании анализа опубликованных архивных документов, воспоминаний очевидцев и историографии проанализировано влияние общественно-политических и социально-экономических трансформаций на повседневную жизнь восточногалицкого крестьянства в 1939–1941 гг. Отображено процесс изменений хозяйственной, религиозной и повседневной жизни.

Ключевые слова: Восточная Галичина, крестьянство, социально-экономические трансформации.

Volodymyr Starka

**ATTITUDE PEASANTRY'S OF EASTERN HALYCHYNA TO THE SOVIET REGIME
(LATE 30'S - EARLY 40-IES. XX CENTURY)**

Based on the analysis of published archive documents, memoirs of witnesses and historiography, the influence of social and economic transformations on peasantry's everyday life of Eastern Halychyna in 1939–1941 is analyzed in the article. Changing process of economic, religious and everyday life is described.

Key words: Eastern Halychyna, peasants, social and economic transformation, everyday life.

УДК 94(477)(1-078) “1941–1942”

Юрій Левченко

**УТВЕРЖДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ 1941–1942 РР.**

У статті досліджується утвердження адміністративно-територіального поділу території України під час окупації. Розкрито утворення адміністративних одиниць: Рейхскомісаріату “Україна”, дистрикту “Галичина”, губернаторств – “Буковина”, “Бессарабія”, “Трансністрія” та зони військової адміністрації на території України.

Ключові слова: Українська РСР, Німеччина, Румунія, режим окупації, адміністративно-територіальний поділ.

Розчленування території УРСР під час окупації на декілька окупаційно-адміністративних утворень розглядається українськими дослідниками як беззаперечна істина, що відбулася упродовж 1941 року. Аналізуючи поділ окупованої України, історики посилаються на одну або дві дати, якими було “проголошено” або “створено” певне адміністративно-територіальне утворення, забуваючи при цьому той факт, що виникнення адміністративної одиниці – це тривалий процес, який потребував попередньої підготовки та часу на реорганізацію.

За радянських часів, усе зводилося до того, що після загарбання, гітлерівці розчленували Україну на окремі частини: Галичину, з якої утворили дистрикт Генерал-Губернаторства; Румунії тимчасово передали “так звану Трансністрію”; з більшої частини створили Рейхскомісаріат “Україна”, а п'ять східних областей, що не увійши до його складу, утворили зону з військовим управлінням. Це засвідчують праці дослідників: Н. Супруненка “Украина в Великой Отечественной войне Советского Союза” (1956 р.), М. Коваля “Історія пам'ятає: Кривавий шлях фашистів на Україні” (1965 р.), В. Коваля “Подвиг народний: Україна у Великій вітчизняній війні” (1970 р.) та ін.

Пострадянська та сучасна історіографія представлена працями Я. Грицака “Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст.” (1996 р.), П. Рекотова “Органи управління на окупованій території України” (1997 р.), О. Лисенка, В. Нестеренка “Окупаційний режим на Україні 1941–1943 рр.: адміністративний аспект” (2006 р.), О. Гончаренка, О. Лисенка, Т. Першиної “Система управління окупованими територіями України” (2010 р.) та інші, у яких подається новий погляд на розчленування України під час окупації. У дослідженнях подані факти, що поділ території України планувався німцями та румунами ще до нападу на СРСР, розкриваються причини приєднання певної частини української території до того чи іншого адміністративного утворення, характеризується адміністративний поділ окупаційних одиниць тощо.